

EL GAITERO DE LA PLAÇA MASSADAS I «LO CORNAMUSAIRE» DE VERDAGUER

Jaume Aiats

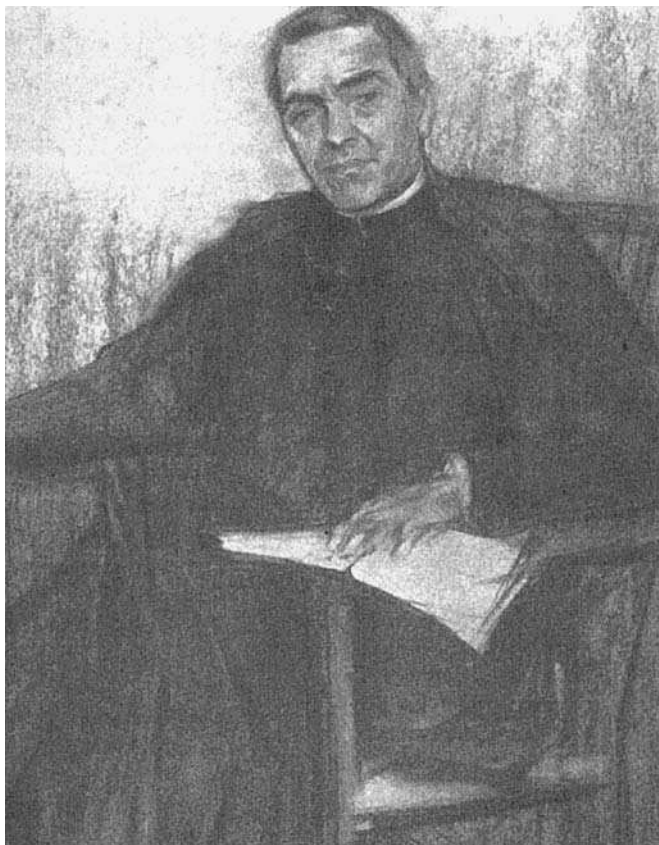
Caramella

56

MÚSICA I CULTURA POPULAR

Un dimarts al matí de principis de maig d'enguany, mentre enfilava els porxos de la plaça de Massadas, a la Sagrera, per anar a la feina, vaig topar-me amb un home que tocava assegut en un banc. D'edat ja avançada, i força arreglat, tocava amb la mà esquerra un instrument de tipologia flauta, llarg, i percutia amb la dreta un bombo o tamborí gros. Vaig deixar la dèria d'arribar d'hora a la feina i em vaig aturar a escoltar les vistoses tonades que interpretava. No demanava pas diners: tocava per divertir-se. El flabiol o flauta semblava fet per ell mateix de trossos de canonades de plàstic, però mostrava una clara morfologia dels instruments de tres forats de la mena de la flaüta d'Eivissa o del txistu. Fent-me una mica l'orni, li vaig preguntar: «Què és, això?». Em va contestar, molt sorprès per la pregunta, i en un castellà septentrional: «*Esto es una gaita, ¿que no lo ve?*». Donava per entès, doncs, que tothom denominava *gaita* a aquell instrument. I, encetant la conversa, va concretar que ell era nascut a la província de Salamanca. «*¿Y vive aquí en el barrio?*», li vaig preguntar. «*Por ahí al lado del parque, entre el cielo y la tierra, bajo las estrellas.*» Després em va explicar que no sempre el deixaven dormir tranquil, en la seva vida de rodamón o de sense sostre... Se'n va anar dient que ja ens tornariem a trobar algun altre dia. I, com calia suposar, no ens hem tornat a trobar més.

Un sense sostre que toca la *gaita salmantina*¹ al barri de la Sagrera de Barcelona, i a l'any 2002! Pot semblar gairebé una aparició. O, potser, tota una lliçó de com es

combinen les coses en la realitat, malgrat els que busquen «tradicions antigues» a pagès i a muntanya. De seguida vaig pensar en un magnífic text dels darrers anys de Verdaguier, «Lo cornamusaire», on el poeta, desencisat de la vida i afectat pels maltractes, quan ho vol abandonar tot, es topa amb un cornamusaire gallec, vell i menys tingut com ell, que tothom es treu de sobre. Però el cornamusaire, que li porta —malgrat que vingui de tan lluny— records i complicitats de la seva infantesa i del cornamusaire del seu poble, li fa veure que, sol i abandonat, també es pot continuar anant per la vida. A més, aquest text ens indica perquè Verdaguier, que va conèixer tan bé els pagesos i els pastors de la seva

terra, es va interessar per altres immigrants a ciutat —com ell—, encara que fossin de llengua i cultura diferent, amb un sentiment de complicitat que ens sorprèn. I de la mateixa manera que va recopilar textos de cançons orals per diverses comarques catalanes, també va recopilar a Barcelona textos de cançons de la veu d'immigrants andalusos i d'algun gallec (potser d'aquest mateix vell cornamusaire?).²

Permeteu-me que entre tants homenatges que aquest any es fan a Verdaguier, avui no escrigui jo, sinó que li robi els mots, a ell, en un llarg text farcit d'interessantíssimes referències musicals. Potser el text «més musical» dels que va escriure.

«LO CORNAMUSAIRE»

JACINT VERDAGUER³

«Vaig a donar l'adéu a la companyona de ma vida, la dolça poesia. Per què cantar? Per què escriure? Mos dits s'han envellit sobre les cordes de l'arpa i ja es cansen de servir; l'arpa mateixa, la darrera volta que l'he polsada, entre murmuris i sospirs neguitosos, me semblà que em deia prou. Vaig, doncs, a donar-li la darrera abraçada i a penjar-la a on espere que vinguen a polsar-la dits més tendres i inspirats. Prou ja de versos místics, prou de poesies guerreres; prou d'himnes a la pàtria; prou de càntics a la fe. Adéu-siau, cançons de primavera; ja no emmelareu mos llavis altra vegada, ja no fareu batre les ales del meu cor. Lo maig i abril tornaran mil i mil vegades, però no tornaran ja per mi; portaran molts cistells de flors belles i oloroses, mes totes les abocaran en altres hortes. Los arbres de mon jardí no tornaran a florir, los gafarrons que hi niuaven cada primavera no hi tornaran a niuar i los rossinyols que hi cantaven no tornaran a cantar. La grisa tardor ha esfumat mos roures i mos ametllers i les arbredes s'han vestit de dol, i les muntanyes, emblanquides avui per algun bri de gebre, esperen esfereïdes la neu de l'hivern que s'acosta. Les corrandes de caramelles, los set goigs de la Verge que cantí de porta en porta fa tants anys lo Dissabte Sant, després del toc de Glòria, volaren lluny, lluny i per no tornar. Ma Pasqua és passada fa temps i sols espero celebrar en lo Cel aquella Pasqua que no s'ha d'acabar mai més. Si allí es canta, allí tornaré.

»Això em deia jo a mi mateix fa una estona, amarguejat per les onades de la vida, doblegat i abatut per los vents de la tribulació. He sortit d'una cambra reclosa i ofegada, i, travessant la Rambla, gran i remorosa artèria de Barcelona, enfilí el carrer Tallers, per lo cantó de la ciutat en què es veuen més a prop, la verdor dels camps i la blavor de les muntanyes, i sobretot la del Cel aconsoladora. Desitjava

respirar aires purs i lliures, i traure'm de prop l'*spleen* que, provinent de diverses causes, que voldria oblidar, s'anava ensenyorint de mi i em lligava de peus i braços, de cos i d'esperit.

»Passant Tallers amunt, per davant del carrer Valldonzella, vegí sortir-ne un gallego de barba blanca i figura venerable, coronada per la muntera, tocant meravellósament l'enserrellada cornamusa, amb les caramelles o gralles damunt l'espatlla, com s'estila en les vores del Minyo. Me sembla que sortia poc content d'aquell barri treballador en què les seves tonades no haurien sigut gaire enteses i amb prou feines sentides. Quan, decantant-se per lo carrer de Tallers amunt, vegí en les finestres de l'Hospital Militar gorres de quartel, sa fisonomia s'animà, sospitant que tal volta hi hauria allí algú que l'entengués. Reinflà la cornamusa, que s'amargria per moments i abaixava esllanguida l'espiguet, i tocà un d'aquells aires que, germans de la *Muñeira*, fan plorar als enyoradissos fills de Galícia. No sé si n'hi hauria algun que plorés, mes a mi aquella estranya i melancòlica harmonia em feia tornar als temps ditxosos de la infantesa, me retreia els senzills contrapassos de la plaça del meu poble i el vell cornamusaire de gambeto i barretina vermella que aclucà els ulls sense que ningú volgués apendre son ofici; me recordà mos pares i mos germans, que al cel sien, i mos companys que jauen a prop d'ells, en lo mateix cementiri, i em vingueren les llàgrimes als ulls.

»Lo pobre joglar, després de tocar la tonada potser millor de son repertori, aixecà els ulls a la finestra de l'Hospital per si en baixaria, si no una paga, una mostra d'agraïment, una almoïna, que per petita que sia ajuda a esperar-ne una altra als pobres de Jesucrist. Mes, endebades. Ni de l'Hospital ni de les cases veïnes n'ha baixat ni una trista moneda de cinc cèntims. Lo que n'ha baixat és un crit de *fuera*, *fuera!*, que ha fet girar estranyats a uns nois que venien d'estudi, i ha fet barbotejar a uns bastaixos que

carregaven una conductora, i a mi m'ha fet estremir de pena i d'indignació.

»Lo cornamusaire no és pas de fusta; prou s'haurà adonat de l'insult, que li ha caigut com una pedra a sobre el cap; prou l'haurà sentida una punyida en lo fons de la seva ànima; mes, avesat a la lluita de la vida i fet de petit a les males anyades, ha seguit Tallers amunt inflant la cornamusa i sense canviar de tonada, talment com si hagués sentit ploure, esperant tal volta que, al girar la cantonada, se li giraria també el vent de fortuna.

»Aquell acte de fermesa era una repremsió per ma debilitat. Aquell home tan senzill, que probablement no sap de llegir, té més coneixement del món que jo, i per això el tracta amb lo menyspreu que es mereix. La seva serenitat impertorbable em deixa avergonyit i confós, més i millor que si m'hagués llegit un capítol de la *Imitació de Jesucrist*.

»Jo he presa aquesta inesperada lliçó com a vinguda de les mans de la Providència, i, sense necessitat de veure camps i muntanyes, m'he tornat casa curat de l'*spleen*, penedit d'haver-me volgut despedir de la poesia, innocent companya de ma vida que tant bé m'ha fet, i amb ganes de reconciliar-me amb la lira, si algun raig d'inspiració Dèu m'envia en ma vellesa. «Coratge, doncs, avant i fora», m'he dit a mi mateix. «Cantem encara: qui canta sos mals espanta: *Exurge gloria mea; exurge psalterium et cithara*».»

Notes

1. Prenc, aquí, l'etiqueta coneguda. Sobre la varietat de tipologies d'instruments que es denominen amb el mot *gaita*, podeu llegir l'article «El nom fa la cosa?» al número VI de *Caramella*.

2. Podeu trobar-ho exposat a REBÉS, S.; AIATS, J.; ROVIÓ, X.; ROVIÓ, I. *Cançons tradicionals catalanes recollides per Jacint Verdaguer*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

3. VERDAGUER, J. *Articles*. Aproximadament de 1901.

57

CULTURA POPULAR